

ՕՏԱՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՕՐԹՈՒՌՈՒՄ ԵԿԵՂԵՑԻ.

ՌՈՒՍԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ռուսաց Սինոդի պաշտօնական «Перк. Вѣд.» շաբաթաթերթի մէջ, սկսած անցեալ տարուայ վերջին համարներէն, տպագրուել է Սինոդի Օրեր-Պրօկուրորի նորին Վայսերական Մեծութեան մատուցած հաշիւը ռուսաց եկեղեցու մասին՝ 1896 և 1897 թ. ներքի համար: Այդ հաշուի մէջ առանձին ուշադրութեան արժանի տեղ է գրաւում ռուս ազանդաւորների վերաբերեալ գլուխը, ուր պ. Օրեր Պրօկուրորը նկարագրելով թէ ինչպիսիք ընդարձակ ծաւալ են ստացել և հետզհետէ տարածուում են բազմաթիւ ազանդներ ռուս ժողովրդի մէջ, յայտնում է թէ ինչ միջոցներ են գործ գրուել և գործ են գրուում այդ ազանդների դէմ մաքառելու համար:

Հաս տարածուած է, մանաւանդ հարաւային Ռուսաստանում, շտունդա կոչուած աղանդը, որի տարածմանը նպաստում են բողոքական գերմանացիք, որոնց թիւը բաւականին մեծ է հարաւային Ռուսաստանում: Աղանդաւորների թիւում կան և ուսում ստացած մարդիկ, որոնք շտունդիցմը տարածելու համար գաղանի հրատարակութեամբ շատ գրքոյկներ են ցրուում ժողովրդի մէջ: Պ. Օրեր-Պրօկուրորի գեղուցման համեմատ այդ հրատարակութիւնները «չեն սահմանափակուում հաւատոյ վերաբերեալ խնդիրներով, այլ ժողովրդի միտքն ուղղում են և դէպի դուռ հասարակական, սոցիալական և պետական կարգի խնդիրներ և լուծում են այդ խնդիրները՝ թէպէտ և ըստ երևութիւն կրօնական հիմունքներով, Ս. Պրօկուրի վկայութիւններ յառաջ բերելով, քայքայ սոցիալականութեան ոգւով, այն էլ նոյն իսկ ոչ միշտ սքողած: Մանաւանդ յաճախ շօշափուում են այդ շարադրութեանց մէջ և լուծուում են գիտաւորեալ եղանակով՝ մարդկանց բարեխի, ազատութեան, հաւատարմութեան, եղբայրութեան, իշխանաւորների, պետական հարկերի, երգման, պատերազմի և դատաստանի վերաբերեալ խնդիրներ:—

Եկեղեցական դպրոցների թիւը 1894/95 ուս. ա. եղել է Ռուսաստանում 31,835, երկու տեղի աշակերտների թիւը 981,076, 1893/96 ուս. տարւած ընթացքում այդ թիւերն աւելի են եղել— դպրոցներինը 34,836, իսկ ուսանողներինը 1,116,492: Առ 1-ն յունուարի 1898 թ. եկեղեցական (ծխական և գրագիտութեան) դպրոց

եղել է 38,475, իսկ երկու տեղի աշակերտ 1,338,598 հոգի: Այս բոլոր ուսումնարանները պահպանելու համար 1897 թ. պետական գանձարանը և սինոդը տուել են 5,612,487 ռ., և 3,634,152 ռուբլի նոյն թուականին գոյացել է եկեղեցիների, վանքերի, շինական հասարակութեան, բարեբարների և ըն. նուիրած գումարներին:

Ուսուցիչներին թիւը 55 թեմում եղել է 16,991, որոնց մեծագոյն մասը աշխարհականներ են, մնացեալները՝ քահանաներ, սարկաւագներ, տիրացուներ: Հոգեւորականները մեծ մասամբ ձրի են աշխատել, իսկ աշխարհականներին ռոճիկը եկեղեցական— ծխական դպրոցներում եղել է 120-ից մինչև 200—240 ուսուցիչ տարեկան, շատ քչերը ստացել են 300-ից աւելի, իսկ գրագիտութեան դպրոցներում ըստ մեծի մասին 100 ուսուցիչ էլ պակաս է եղել տարեկան ռոճիկը:

1896/97 թ. 33 թեմում, որոնց ուսուցիչների կրթական ցենզի մասին միայն տեղեկութիւն կայ, 9,293 աշխարհական ուսուցիչներից և ուսուցչուհիներից միայն 3,481 (37,4 0/0) հոգի ցենզ են ունեցել:

—Որոշուած է ուսաց մի նոր տաճար կառուցանել Երևանում, բազալի երկու հասարակաց պարտէզների մէջ տեղում եղած հրապարակի վրայ: Նոր տաճարի շինութեան համար պետական գանձարանից պիտի տրուի 108 հազար ռուբլի:

ՐՈՒՂԱՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ.

Բուդղարայի ազգային ժողովը սինոդի առաջարկութեամբ ընդունել է իւրեւ օրէնք, որ տարւայ մէջ տօնուին՝ 52 կիւրակէ և 33 ուրիշ տօն, որոնց թիւում 4 իշխանական օր և 2 ազգային (Բուդղարայի ազատման և Արեւելեան Ռումելիայի միացման օրերը): Բոլոր տօներին խանութներն ամբողջ օրը փակ պիտի լինին, որճարաններն ու ճաշարանները մինչև ցեր. 11 ժամը, իսկ զինեաները մինչև երեկոյեան 5 ժամը:

Նոյն նստաշրջանին ազգային ժողովը սահմանել է, որ ամուսնացողների փեսացուն պիտի լինի ոչ պակաս քան 19 և հարմարեցուն ոչ պակաս քան 17 տարեկան, բացառիկ դէպքերում սինոդը կարող է ամուսնութիւն թոյլ տալ աւելի վաղ հասակում:

Բացի սորանից որոշուած է, որ քաղաքներում քահանայութիւն անել կարող են կամ հոգեւոր դպրանոցներում աւարտածները կամ այն անձինք, որոնք կանոնաւոր միջնակարգ ուսումն են ստացել, իսկ գիւղերում քահանայ կարող են լինել երեքդասեան ուսումնարան աւարտողները: Սակայն այս կարգը առաջ էլ գործադրուում

էր Բուդաբէստում ունեցող տնօրէնութեամբ, այնպէս որ այժմ խոչ ոչ միայն քաղաքներում, այլ և շատ գիւղերում հոգեւոր զպրանոցների դասընթացքն աւարտած քահանաներ կան:

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ.

Կաթոլիկ եկեղեցու 1898 թ. հրատարակած պաշտօնական տեղեկութիւններին համեմատ նորա նուիրապետական կազմակերպութիւնը ներկայացնում է հետեւեալ պատկերը: Նուիրապետութեան գլուխն է: պապից յետոյ, կարգընալներն կոլլեգիան: որ բաղկացած է 62 հոգուց: սոցանից կարգընալ Եակոբընին (որ նոր էր նշանակուել պապի վոյսանորդ Հռոմի թեմում) նորերումս վախճանուել է: Կարգընալներից չորսին նշանակել է գեռ Պիոս IX, 56-ին Լևոն XIII-ը: Գոցանից 36 հոգի Բաւարացի են: 26-ը ուրիշ ազգերից: 25 հոգի նստած են in curia, այսինքն Հռոմում: 35-ը արքեպիսկոպոսական աթոռներ ունին: 6 հոգի կարգընալ-եպիսկոպոս են: 49 կարգընալ-քահանայ: 5 կարգընալ-սարկաւազ: Ամէնից հասակաւորը Վերոնայի արքեպիսկոպոս Կանոսան է: որ 91 տարեկան է: ամէնից փոքրը՝ Կապուցին Վիւացի-Տուտան, որ 46 տար: է:

Բացի սոցանից հռոմէական եկեղեցական նուիրապետութեան մէջ կայ 14 պատրիարք, որոնցից ութը լատինական և վեցը արեւելեան: Բոլոր արքեպիսկոպոսների թիւն է 174 լատինական և 19 արեւելեան. կայ 776 եպիսկոպոսութիւն: որոնց թուում 55-ը արեւելեան ծիսին են պատկանում: Բոլոր պատրիարքների, արքեպիսկոպոսների և եպիսկոպոսների թիւը համարուում է 1,070: Լևոն XIII-ի օրով կաթոլիկ նուիրապետութեան մէջ աւելացել է 2 պատրիարքական աթոռ: 31 արքեպիսկոպոսութիւն և 101 եպիսկոպոսութիւն: 3 առաքելական նուիրակութիւն: 61 առաքելական յաջորդութիւն և 11 առաքելական արեւելեան ծիսութիւն: Միայն Եւրոպայում կայ 604 աթոռ: որոնցից 55 Աւստրիայում:

— Լևոն XIII պապը իւր ծննդեան 90 ամեայ յոբելեանի առթիւ, որ տեղի է ունեցել մարտի 2-ին, մտադիր է եղել ո. Պետրոսի տաճարում մի քանի «բէատիֆիկացիո» կատարել, այսինքն «երանելի» ճանաչել մի քանի հոգու: Սոցա թուում առաջին տեղը պատկանում է Անտոնիո Գրասի քահանային: Սա պատկանում էր Օրատորիայի կարգին: որ խիստ ազգաստացել է: մինչ երանելեաց դասը դասուելը խոշոր ծախքեր է պահանջում: մօտաւորապէս 40—50 հազար բուրլի: Երանելի ճանաչուելու միւս թեկնածուներն են Կապուցինների կարգից Մարիո Մագդալենա Մարինենցո և 28 Փրանսիայի միսիո-

ներներ: որոնք սպանուել են արեւելեան Ասիայում հեթանոսների ձեռքով: Միւսնայն ժամանակ սրբութեան թեկնածու են համարում երանելի Զիլովանի-Բատտիստա-գէ-Լաստալէ և եր. Ռիտա-գէ-Կայելիա:

— Պապի առաջիկայ յոբելեանի և նորա կապուած «բէատիֆիկացիոյ» և «սրբացուման» հանգէաների առթիւ պապականութեան գործակալները յոյս ունին, որ յոբելեանական տարուան ընթացքում Հռոմ կերթան մինչև չորս միլիոն ուխտաւոր: որոնք «ս. Պետրոսի լուսան» կը տանեն համապատասխան շաւիով՝ պապի դանձարանը լցնելու համար:

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ԱՆԳՂՈՒ

Որչափ երկար է տևում Անգղիացւոց պատերազմը հար. Աֆրիկայի փոքրիկ հասարակապետութիւնների դէմ՝ մարդոց և ստացուածքի ահագին կորուստներ պատճառելով, նոյնչափ բազմամեամ են դայրոյթի ձայներ հանդիսատես ժողովուրդների մէջ, և լրջախոհ անգղիացիներից շատերը, եկեղեցական շրջաններում, զգում և խոստովանում են, թէ այս պատերազմը խիստ մեծ մեղքեր է բարդում իրենց մեծ ազգի վերայ: — Allg. Ev. Luth. Kirchenzeitung նմանեցնում է այն յիսուն տարի առաջ անգլիացիների շինաց դէմ մղած պատերազմին, որով նոցա ստիպեցին օպիումի աղատ առևտուր թոյլ տալ և իրենց նաւահանդիսաները բանալ յաղթողների առաջ: Հնդկական խաշխաշից անգլիացիները ահագին քանակութեամբ օպիում են պատրաստում և չինացիներին վաճառելով իւրաքանչիւր տարի միլիոնների օգուտ են ստանում: Ի նկատի ունենալով օպիումի մեղակացուցիչ, մարդու ամբողջ կազմուածքը քայքայող և թունաւորող ազդեցութիւնը՝ չինական կայսրը 1890 թուին մի հրովարտելով արգելեց օպիումի առևտուրը, բայց անգլիական զբաղակիր նաւերը կարճ միջոցում «Երկնային թագաւորութեան» ամբողջ ծովափը ուժարկածելով և աւերելով ստիպեցին գնել կրկին իրենց վաճառած թոյնը: Ինչպէս այդ դէպքում, այնպէս և այժմ անգղիացւոց կողմից կռուի իսկական շարժառիթը համարում են մի խումբ միլիոնատէրների առևտրական շահերը: որոնց համար զոհ է բերուում ուրեմն անիրաւաբար մի աշխատանքը և ազնուարարոյ ջրհետնեայ ժողովրդի խաղաղութիւնը, հաղաբաւոր մարդոց արեւնն ու ընտանեկան բաղդաւորութիւնը: — Անգղիացւոց հակառակորդ բուրերը ոչ միայն իբրև անիրաւի յորձակման ենթարկուած և անօրինակ հերոսական ընդդիմադրութեամբ իրենց

ազգային անկախութիւնն ու նուիրական իրաւունքները պաշտպանող փոքրիկ ժողովուրդ հասարակաց համակրութիւնն են վայելում: այլ և այն բարոյական արժանեաց համար: որով աշխի են ընկնում թէ նոցա առաջնորդները, կամ առանձին անհատները և թէ ամբողջ զօրքը: Դորտ փոխարէն պատերազմի դաշտում դանուած մի բժշկի նկարագրութեամբ բարոյապէս միանդամայն ընկած է և դարձուրելի վիճակ է ներկայացնում անդղկական զօրքը: Առհասարակ հաշուել են որ մինչ գերմանական զօրքի 2 7 տոկոսը յուսական 4 3 3 ֆրանսական 4 7 տոկոսն է միայն դադրելի անտերով: Վարակութեամբ անդղկական զօրքը տալիս է 24 0/0 Հնդկաստանում նոյն իսկ 44 0/0 2 պէտք է: Կարմանալ ուրեմն որ Հար. Աֆրիկայում դանուած 73,000 զինուորներից 24,000 տկար են այգպէս և զրեթէ կէսը երկարատեւ ուրշաւանքների համար անպէտք է համարուում: իսկ երբ ամէն անտակ ազգերից կազմուած մի այսպիսի կառնածաւար ամբողջ քաղաքակրթութեան և արդարութեան անունով կռուի ասպարէզ է բերուում: Ընտանաբար բարոյական զգացումը պէտք է բողբէ դորտ գէմ: Անդղիացի նշանուոր քարոզիչներից մէկը Դր. Հօրանն ասում էր վերջերս իւր քարոզի մէջ. «Բրիտանական պետութիւնը պէտք է քայքայուի և ինքի շարժեն արդարութեան հիմունքները: սրանց վերայ նա հաստատուած է: Անց ամսից ի վեր ազգի հոգին անդադար փչացնում են սուտերով և սովորական են գործերը ամենաբերրա կերպով խօսելը բարոյական օրէնքների մասին: Մի ազգի ինչպէս և իւրաքանչիւր անհատի մեծութիւնը չի կարելի նորա ստացումը ընդարձակութեամբ չափել: այլ առաւել նորա հագուց մեծութիւնը պէտք է չափ լինել: Պատմութիւնը աւելի սղանդակ պատկեր մեր առաջ չի գրել: քան մի մեծ ազգ: որ պատերազմ է հրատարակում իւր ազգեցութիւնը հանքային գործերում զօրացնելու համար:—Մի ուրիշ քարոզիչ: Վէմբէլ: ասում է. «Որչափ ցաւալի է: որ Անդղիան իրեն իջրեւ խաղաղութեան սիրող ազգ հռչակելու հետ մէկտեղ ստաջնեն եզաւ: որ Մուսայ Վայներ խաղաղութեան ձգտումներից յետոյ պատերազմ սկսեց: Հարսնակ մեզ համազել են աշխատում: թէ այս ձեռնարկութիւնն արդար էր և անխտապիւնի ստիպողականութեամբ մեզ վերայ ձգում: բայց ոչ: Անդղիական ազգին մուրեցրին թուլութեան մի ժամում: Եթէ մենք իրօք ստիպում կռուի ելնէինք: առանց ակնաջ խնայող ազազակների տեղի կունենար այդ: որոնցով անմիտ մարդիկ պատերազմի լուրն ընդունեցին:—գլուխը կախ և յանձն առած պատասխանատուութեան ծանրութիւնը փոքր ի շատէ ըմբռնելով:—Հասերը պահանջում էին

այսպիսի տարաորութեանց ներքոյ: որ անդղիական ժողովրդի համար մի ընդհանուր արդարութեանց օր նշանակուի: բայց առարկաներ եզան: թէ օտարներն կրած անյաջողութիւններն առաջ ընկնուելու նշան կհամարեն այդ: և փոխարէնը Թագուհու հրամանով մի ընդհանուր ազօթի օր որոշուեցաւ: Արեւալիսպոսաների կողմից այդ օրուայ համար կազմած երկու ազօթիները աչքի են ընկնում իրենց անկողմնակալ ընտրութեամբ: ոչ մէկի մէջ անդղիացիք յաղթութիւն չեն խնդրում: այլ խոստովանում են: որ բարբառութեան մէջ Աստուծոն մասնաւոր է մասամբ ներկայ պատերազմի պատճառը: և պաշտպանութիւն են աղէտում կռուող զինուորների: միութարութիւն նոցա ազգակիցների համար:—Առհայն անդղիական ազգին յատուկ ծայրահեղ ամբարտաւանութեամբ այս ազօթիների գէմ բողբողներ ևս դանուել են: որոնք սկսում են: թէ Անդղիան կարիք չունի ոչ երկնից ոչ մարդկանցից օգնութիւն խնդրելու:

Բուրերի արիական առաքինութեան մասին մեծ գովասանքով է խօսում անդղիացի քահանաներից մէկը: որ իւր պաշտօնի վերաբերեալ ամենաախուր պարսականութիւնները կատարելիս առիթ է ունեցել ի մօտայ ծանօթանալու նոցա հետ: «Երկու բան առանձնապէս իմ ուշադրութիւնը դրաւ: ասում է նա: Բուրերն ամենին ջանք չէին գործ դնում իրենց առանձնեւոր մեզ պարմացնելու: նորա խօսում էին խիստ սրտաւրաց և ընտան պարզութեամբ. զրեթէ բոլոր գէպրերում խօսակցութիւնը մենք էինք սկսում:... թախծութեամբ, զրեթէ ողբալով էին խօսում նորա մեր սպանուած զինուորների մասին: «Մեր պատերազմը չէ այս: ասում էին նորա: միլիոնատէրների պատերազմն է: Մենք թշնամութիւն չունինք այս խեղճերի գէմ: Մենք ասում ենք պատերազմը: մենք խաղաղատէր մարդիկ ենք: Մեր ցանկութիւնն է շուտով մեր տներն ազարակները վերադառնալ: մեր արտերը մշտել: և ոչ թէ պատերազմ վարել:—Բուրերի վերայ բարդած մեղադրանքը: թէ նորա հպատակ նեղրների հետ ամարդաբար են վարուում: հեջում է մի անդղիացի միսիոնար: որ իրերի խոկական դրութիւնն այսինքն է նկարագրում: «Պէտք է չմոռանալ: որ քրիստոնէութիւն ընդունած նեղրը նոյն նեղրն է մնում: մի մեծ երեխայ: որի համար պատասխանատու են սպիտակամորթները: մի գուցէ քաղաքակրթութիւնն ի շար գործ դնէ: Տրանսվալում և Վապլանդիայում նեղրի հետ վարուելու եղանակի մէջ դիտաւոր տարբերութիւնն այն է: որ անդղիական հողում նա որչափ սիրան ուղէ օղէ դնել կարող է: և հետեւանք լինում է նորա արագ անկումը: այստեղ սպանու-

թիւները, կողոպտումները և ուրիշ խոշոր յանցանքները 900/0 սևերի վրայ է ընկնում: Ընդհակառակն Տրանսվալի կառավարութիւնն արգելել է բոլորովին սևերին օղի վաճառել, և ով այդ օրէնքը չպահէ մեծ տուգանքի է ենթարկուում: Գորա արգելքը պէտք է համարել, որ Պրետորիայում 11 ամիս ապրելով երբեք հարբած նեղը չեմ տեսել, մինչդեռ Վապաադի փողոցներում երեկոյեան 9 ժամին լիքն են արբած նեղերը:— Ամենևին օգուտ չունի այնպիսի արածոութիւններ տալ նոցա, որ գործածել չեն կարողանում: Թող արդարութեամբ վարուեն նոցա հետ, ինչպէս հայրը իւր որդւոց հետ: Առայժմ ազատութիւնը նոցա պէտք չի գայ՝ այդ համոզումն ունեն ամէնքը Հար. Աֆրիկայում: Թէ բուրբը և թէ անդդիացիք: Բայց իմ համոզմամբ բուրբերն աւելի լաւ են հասկանում նեղերին քաղաքակրթելու կերպը քան անդդիացիք:»

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.

Անուանի հայասէր դր. Լեպսիւս, որ Հայոց մէջ գործող գերմանական որբանոցում ընկերութիւնների հոգին է և գլխաւոր ղեկավարը՝ կրկին սկսել է հրատարակել Der Christliche Orient ամսագիրը, որ 1897 թ. ին մի տարի միայն հրատարակուեցաւ * և ապա փոխարէնը լոյս էին տեսնում թուրքի տեղեկութիւններ ընկերութիւնների գործունէութեան մասին: Յունուար—փետրուար համարի առաջնորդող յօդուածն մէջ Լեպսիւս մի համառօտ ակնարկ ձգելով իւր մինչև այժմ ի նպաստ տաճկահայոց գործ դրած աշխատութիւնների վերայ՝ ասում է. «Սակայն պէտք է արգեօք մեր անելիքը կատարած համարներ, երբ Գերմանիայի կողմից աւելի քան 2000 որբեր խնամք են դանում, մի քանի հարիւր այրիներ պարապմունք, հիւանդներ և թշուառներ խնամուում են, և քրիստոնէական ողորմածութեան մի յիշուի սքանչելի գործ է յառաջ տարուում: Իմ ութ ամսուայ ճանապարհորդութիւնը Հիւս. Պարսկաստանում, Հայաստանում, Քիւրդիստանում, Միջագետքում, Տաճկահայաստանի այլ ասիական նահանգներում և Բուլղարիայում՝ որից դեռ պատմելու քան շատ ունիմ՝ մեր հաստատութիւնները դիտելու հետ մէկտեղ, գլխաւորապէս այս խնդրի հետազոտութեան էր նուիրուած... Մեր գործունէութիւնը արեւելքում ազատ պէտք է լինի յամենայն դէպս դաւանափոխական որևէ փորձից, երեկոյթն անգամ չունենայ, և քրիստոնէական մէջ նոր համայնքներ կազմելուց հեռու լի-

նի, եթէ մենք չենք կամենում աւելի քանդել, քան չինել: Մենք պէտք է նոյնչափ անկեղծ և անկողմնակալ, նոյնչափ սերալիք և պատրաստակամ կերպով վերաբերուինք դէպի հին քրիստոնէայ եկեղեցիները, ուր որ կան, որչափ դէպի բողոքական համայնքները: Որովհետև մենք բարոյապէս իրաւունք չունինք լուսաւորչական ծնօղների որբացած որդւոց սառցնելու իրենց եկեղեցուց, ուստի պէտք է բաւականանանք նոցա քրիստոնէական—բարոյական կրթութիւն և ուսում տալով, որով աւելի արած կլինինք քրիստոնէութեան յառաջադիմութեան համար, քան ուղղակի քարոզչութեամբ... Քանի որ հայկական դաւառների գրեթէ բոլոր կենտրոններում ամերիկական միսիոնարներ հաստատուած են, մի երկրորդ աւետարանական միսիոն պէտք է նոցա մրցակից դառնար և խանդալէր: Մեր պարտականութիւնը կարող է ուրեմն ամերիկական միսիոնի հետ շփուելիս միայն նորան օժանդակելը լինել, առաւել այնպիսի հանգամանքներում, ուր ամերիկական գործունէութեան եղանակը կաղում է: Ամերիկացւոց ժողովրդական դպրոցների սքանչելի կազմակերպութիւնը, որ մասամբ արգէն լուսաւորչական համայնքներն ևս իւրացրել են՝ այն թոյլ կողմն ունի, որ նոցա ուսուցիչները մէջ ինչ կանոնաւոր պատրաստութիւն չեն ստանում, որ առհասարակ բարձրագոյն կրթութիւնը ամերիկացիների մէջ գուրկ է կլասիքական հիմունքներից: Այդ պատճառաւ և ամերիկական դպրոցն անկարող է եղել բողոքական համայնքների մէջ առաջնորդող գրքերին մի կրթութեամբ բարձր դաս յառաջ բերել: Երջապատող մահմեդական աշխարհի համար ամերիկացիք օտարականներ են ու միշտ կմնան: Նոցա կրթական եղանակը դադարաւոր չտալով ամենևին իսլամի և արեւելքի պատմական դարդացման մասին՝ օտարացնում է քրիստոնէականներին իրենց ընդի երկրից և դուրս է քաշում սեփական ազգութեան միջից, առանց ուրիշ ազգերի համար պէտքական անգամներ ընծայելու:—Մահմեդական աշխարհում հին կամ նոր քրիստոնէայ եկեղեցիների միջոցաւ աւետարան քարոզել անհնարին քան է: Մէկին միւսից բաժանող վիհը շատ խոր է, և քանի քրիստոնէական եկեղեցիները յառաջագիմում են, այնքան աւելի խորանում է: Քրիստոնէականների և մահմեդականների մէջ դարերով հաստատուած բնածին իրօնական հակակրօթիւնը առաջիններին անընդունակ է դարձնում և միւսներին դժկամակ միմեանց մօտենալու: Մանաւանդ քրիստոնէական ուսման արեւմտեքում ընդունած ձևակերպութիւնը անհասկանալի է ընդ միշտ մահմեդականների համար... Արեւելքում կատարելիք գործը, որ ամէնից առաջ աւետարանական Գերմանիան կարող է անել՝ թէ

* Տես. Արարատ 1897 փետրուար, եր. 66:

քրիստոնեաների և թէ մահմեդականներին նկատմամբ: մի նոր դաւանութիւն քարոզելը չէ: այլ բազմակողմանի կրթական—ուսումնասիրական մի աշխատութիւն: որով հին եկեղեցիներին կրթութեան և քրիստոնէական բմբռնման մակերևոյթը բարձրանայ: իսլամի կրօնական բովանդակութիւնը լաւ հասկացուի և մահմեդական աշխարհի համար մի առանձին քրիստոնէական աստուածաբանութիւն կազմուի:

Այնուհետև Լեւոնիս թախանձադին կոչումն է անում բարեկամներին եռանդով շարունակելու սկսած գործը և բազմաթիւ կարիքներին որոնց թուում անցեալ տարւոյնից մնացած 30 հազար մարկ պարտքը ծածկելու համար՝ դրամական օղնութիւն հասցնելու:—Այս տետրակի բովանդակութիւնը կազմում են: բացի առաջնորդողից: մի ոտանաւոր՝ Յովհաննէսը Պաթմոս կղզում: Ուռհա քաղաքի և նորա պատմական յիշատակարանների մի հմուտ նկարագրութիւն: գերմ. Որբախնամ ընկերութեան գործերի վիճակը Պարսկաստանում. Պ. և Տ. Ռորբախների այցելութիւնը ու Էջմիածնում: որի մէջ բերում է նաև «Մայր Արարսի» մի հատուածի գերմաներէն թարգմանութիւնը. «Մուլա Նասրեդին» մի տարօրինակ սուրբ (թուրքերէնից փոխադրած գրոյց):

—Աղատամիտ և պահպանողական տարրերի մրցումը բողոքական Գերմանիայում նոր կենդանութիւն ստացաւ վերջերս աղատամիտ ուղղութեան ներկայացուցիչների գէժ գործ գրուած նորանոր ճշումների շնորհիւ: Պատուր Վայնգարդի պաշտօնից արձակուելուն համար առաջացած աղմուկը գեռ չէր գաղարել: որ Համբուրգի մի ազատ իւր ներքին եկեղեցական կառավարութիւնն ունեցող՝ համայնք ստիպեց հրաժարական տալ երեստատագ պատուր Հիլմանին: նորա աղատամական քարոզների համար: և լրագրիներում ու եկեղեցական շրջաններում սաստկացաւ բանակռիւր այն խնդրի շուրջը: թէ որչափ իրաւացի է արդեօք այսպիսի վարմունքը և նորա յաճախակի կրկնումներն ինչ ապագայ են գուշակում:

—Աւելի կարևոր և ուշադրութեան արժանի հանգամանք էր պրոֆ. Կէօնիգի Բոննում Հին կտակարանի ուսուցչապետ նշանակուելը: նոր ուսուցչապետ ընտրելու իրաւունքն իսկապէս պատկանում է իւրաքանչիւր բաժնի ուսուցչական խմբին: և Բոննի համալսարանի աստուածաբանական բաժնի ուսուցչականները միաձայն ընտրել էին իրենց ընկերակից «արտաքոյ կարգի» պրոֆեսոր Մայնհոլցին: բայց որովհետև վերջինս յայտնի աղատամիտներից է՝ նախարարութիւնը չհաստատեց այդ ընտրութիւնը և

հրաւրեց Ռոստոկից յայտնի պահպանողական Կէօնիգին: Սակայն թէպէտ կառավարութիւնն այսպէս հովանաւորում է ամէն կերպ պահպանողականներին: բայց նոցանից այնչափ քիչ են աչքի ընկնող գիտնականներ: որ եղածներին ստիպուած են տեղից տեղ քաշել: և բաց մնացած տեղերն այնուամենայնիւ աղատամիտներն են բռնում: Այդպէս: Մարբուրգի նախկին ուսուցչապետ Կոմ Բաուդիսին երեք տեղից մեաժամանակ հրաւիր ստացաւ և մայրաքաղաք Բերլինն ընտրեց: իսկ նորա տեղ հրաւիրուած է Ստրազբուրգից Հին կտակարանի գիտութեան առաջնակարգ և գլխաւոր աղատամիտ ներկայացուցիչներից մէկը՝ պրոֆ. Բուդդէ:

Հին ԿԱԹՈՒԼԻԿՆԵՐ.

Մարտի 30-ին վախճանուեցաւ Բոննում Գէօլլինգերի գլխաւոր աջակիցներից և հին կաթոլիկ համայնքի հիմնադիրներից մէկն ևս՝ նշանաւոր աստուածաբան պրոֆ. Ռոյշ: Պապի անսխալականութեան գէժ բողոքելուց յետոյ նա 1870 թ.-ին իւր ընկերների հետ ուսուցչապետական աթոռից զրկուեցաւ: բայց շուտով գերմ. կառավարութիւնը հին կաթոլիկների առանձին աստուածաբանական բաժին բաց արաւ Բոննում: ուր և նա դատաւսուում էր մինչև իւր կեանքի վերջին օրերը:—Այսպիսի հեղինակաւոր անձանց պակասելով կաթոլիկ համայնքը հարկաւ շատ բան է կորցնում: բայց չի տկարանում և իւր քայքայման չի մօտենում: ինչպէս օր աւուր փափազանք սպասում են հռոմէականները: այլ պապական եկեղեցու գէժ եղած և զօրացող առեւտրութիւնը նպաստում է ընդհակառակն նորա աճման և զարգացման: երբեմն դժգոհների ամբողջ խմբեր նորա գիրկը մղելով: Վերջին հակապապական շարժումն: օրինակ: Աւստրիայում տրամադրում է շատերին աւելի հեշտութեամբ հին կաթոլիկների: քան բողոքականների մօտ ապաստան որոնել: որովհետև նոցա համար հեշտ չէ կարուել այն բազմաթիւ եկեղեցական կարգերից: ծէսներից և սովորութիւններից: որոնց մէջ կրօնական սնունդ են գտել մանկութիւնից ի վեր և ուր ամբողջութեամբ պահել է հին կաթոլիկ համայնքը: մինչ բողոքական եկեղեցին իւր մերկութեամբ ամէն հրապոյր կորցնում է: Ուստի շնայելով հին կաթոլիկները շատ քիչ միջոցներ ունին և աւստ. կառավարութիւնը նոցա վերայ ծանր ճշումներ է գործ գնում՝ այնուամենայնիւ նոքա բաւական թուով դաւանակիցներ վստասկեցին և շարունակում են վստասկել:

